

חורבן בית המדרש | מורדי מילר

19 בדצמ

פורסם ע"י מערכת 'שבת'

בית המדרש החילוני שפגשתי צר אף יותר מזה הדתי ולוקה בחוסר התמסרות. מקורות היהדות אינם רק טקסטים שעושים נעים בגב, אי מערבית-ליברלית

מתוך שעזבתי את העולם הדתי, ננעלו דלתות בית המדרש הדתי בפניי. מקצת הנעילה תלויה בי, ומקצתה תלויה בבית המדרש.

חשתי כי הלימוד הבית-מדרשי חתום בדל"ת אמות של גמרא. בבתי מדרש רבים לא לומדים תנ"ך; במדרשים, כאשר הם נלמדים, עוסקים בחיפזון ולא מתוך יישוב הדעת ועמקות. גם ספרי ההגות הנלמדים, לרוב בחברותא ולא במסגרת שיעורים מסודרים, מצומצמים ביותר. צמצומו של הלימוד קשור לא רק בתכנים אלא גם באופי הלימוד: נעדר כמעט לחלוטין העיסוק בנתונים היסטוריים הקשורים בדמויות החכמים, בתקופה ובתרבויות מקבילות. נתונים ביוגרפיים וגיאוגרפיים נדחים כזוטות. חכמי התלמוד נוצקים אל המונח הרחב "חז"ל". גם מתודות מחקריות לא נידונות בבית המדרש. גם עובדת היות בית המדרש מרחב המתקיים בהפרדה מגדרית מוחלטת הפריעה לי. דווקא קולות של נשים וגברים עשויים להפרות את התורה ולהאיר אותה בגוונים ססגוניים ומלאי חיים.

כמי שאינו מקיים אורח חיים הלכתי, התקשה בית המדרש הדתי להכיל אותי. הלומדים רואים בטקסט מקור סמכות בלעדי ומחייב. הגם שאני אוהב את היהדות על מקורותיה, סתירותיה ורבדיה, והגם שאני מבקש להיות מושפע ממנה ולכרוך בה את חיי – אינני דתי הלכתי (אם כי גם לא חילוני, בטח שלא דת"ש המוגדר באמצעות עברו). דעת חכמי בית המדרש לא הייתה נוחה ממי שבעיניהם תוכו אכל אך גם את קליפתו. וכך מצאתי את עצמי תר אחרי מרחב יהודי חדש.

איור: נעמה להב

בכל מקום תנורו של עכנאי

מצאתי עצמי מחוץ לכותלי בית המדרש אך נפשי כלתה לתורה. נקרתה לפניי "היהדות המתחדשת", החילוניות: בתי מדרש חילוניים, קבלות שבת, מעגלי לימוד ושיח וכיוצא באלו. שמחתי וחשבתי שתבוא לי המנוחה. אך מה רבה הייתה אכזבתי. אדגיש כבר עתה: בהתייחסי לבתי המדרש – הן הדתיים והן החילוניים – אינני מתיימר להציג בדבריי נתונים ועובדות מוחלטות, אלא לשקף מתחושותיי מתוך התנסות אישית ושיחות עם חברים משני העולמות.

לתחושותי, לא רק שבית המדרש החילוני אינו מציע ללומדיו יריעה תורנית רחבה, אלא שהוא צר אף יותר ממקבילו הדתי. המדרשים נעקרו מהתלמוד ונידונים שוב ושוב. בכל אשר פניתי פגשתי ברב רחומי, תנורו של עכנאי, רבי אלעזר והמכוער ורבי אלעזר בן דורדיא. פגשתי גם באמרי שפר ממסכת אבות ומעולמות הקבלה והחסידות. יש בכך ברכה גדולה: לימוד חי שרלוונטי לעולמו הפנימי של הלומד ואשר עוסק בסוגיות יום יומיות. אך מקורות היהדות כלולים לא רק מטקסטים שעושים נעים בגב, אלא גם ממקורות שקשים לעיכול בקיבה מערבית-ליברלית, וממקורות שאינם מושכים את הלב. מסכת חולין וחידושי הגר"ח אינם מרכזיים פחות מקבלה וחסידות.

ההתמקדות בפן מצומצם כל כך של מקורות גובה מחיר כבד: ראשית, גם אם הלומד החילוני אינו שומר שבת, ראוי שיכיר את העולם ההלכתי שממנו הוא מתנתק: מהן ל"ט אבות מלאכה ותולדותיהן. אם ראשוני החילונים באו מבית המדרש הדתי, הכירו את העולם ההלכתי על רבדיו ובחרו בדרך אחרת, הרי שכעת החילוני המצוי מקבל את ניתוקו מההלכה כדבר מובן מאליו. העוסקים ביהדות ראוי שיכירו את חדרי היהדות השונים, ומתוך כך יחליטו אילו חדרים להותיר פתוחים, אילו לנעול, ואולי גם לבנות חדרים חדשים.

שנית, גם אם מסכת עירובין, למשל, אינה נוגעת לחייו של הלומד החילוני, הרי שראוי שדווקא בתי המדרש החילוניים המבקשים לתת מקום למגוון קולות ייתנו מקום למקורות העומדים בבסיס חייהם של יהודים כה רבים בימינו ובדורות עברו. הלומד החילוני לוקה בבורות, ואינו מסוגל לנהל שיח עם בתי מדרש דתיים. יהודי בית המדרש החילוני נעדרים חלק נכבד מהשפה היהודית. הן זו הממשית, ארמית, והן תוכני ההלכה והעיון התלמודי.

בנוסף, הניסיון לבודד את המדרשים אינו רק מחמיץ את ההקשר הרחב, אלא פוגם בהבנת המדרשים עצמם. סיפורי חז"ל, הגות יהודית ימי ביניים, תורת סוד, מוסר וחסידות – כל אלו נטועים במקרא, בהלכה, בעולם המצוות המעשיות. גם אם לא מנהלים אורח חיים אורתודוקסי, חשוב להכירו לפני ולפנים למען הכרת מקומם של חכמי היהדות, ולמען הבנת דבריהם.

לבסוף, ההתמקדות בסוגיות המדברות אל ליבו של הלומד בלבד עשויה להותיר את הלומד בעמדה סטטית. כשאמת המידה היא העניין האישי, נוצר מצב שבו הלומד בא אל הלימוד עם סוגיות אישיות בלתי פתורות ועושה בטקסט כרצונו. המוכנות ללמוד טקסט שעל פניו אינו רלוונטי היא נתינת אמון בטקסט: יכול הטקסט לבנות בי קומה נוספת, להכיר לי חדרים נוספים שעד כה היו נעולים בפניי. לא זו אף זו: כדברי הרבי מקוצק על הפסוק "והיו הדברים האלה על לבבך" – ישנם דברים שאדם לומד ואינם מחלחלים אל תוך הלב אלא מרחפים מעליו. כיום אינם מעניינים או רלוונטיים, אך מחר – במקום ובזמן אחרים – עשוי האדם לגלות שמה שלמד מוצא מקום בליבו.

ועוד: גם אם לעולם לא ימצא האדם חיבור לדברים הנלמדים, אני מאמין בערך שיש בלימוד לשם הלימוד, מתוך עמדה של אהבה. מהניסיון האנושי אנו למדים שבאהבה אנו נדרשים לעיתים לוותר על הנוחות והעניין האישי – ואת זאת אנו מוכנים לעשות בשמחה למען האחר שאנו אוהבים. אהבת היהדות במלאות משמעה עיסוק שהוא לעיתים מחבר, אך לעיתים קשה וזר.

כל פרשנות לגיטימית?

עד כאן ציינתי את הקושי שחשתי בעולם היהדות החילוני ביחס לתוכן הנלמד, אך יותר מהתוכן קשה עליי אופן הלימוד. זאת בשלושה היבטים: פרשנות, סמכות ועמל.

דומני שכמו בתחומים אחרים, כדי לקנות יהדות יש צורך להתמסר אליה. להגות בה יומם ולילה. לאפשר לעצמנו כלומדים להיכלל בה, להוביל אותנו, ולא תמיד לנווט אותה בעצמנו. ההתמסרות הדתית באה לידי ביטוי גם בקולות הצעקה העולים מבתי המדרש, בעיקר החרדיים. הכאוס הלימודי, ההתפרצויות הבלתי סדורות, מלמדים על איבוד שליטה מודע. על אהבה גועשת. בבית המדרש החילוני שוררת הסטריליות. הספרים נקיים, הדיון מלומד ומונחה היטב. יש לכך מעלות גדולות, אך אהבת היהדות צריכה לבוא לידי ביטוי גם בשיגעון ובטירוף.

בשני בתי המדרש

שערי בית המדרש נעולים מאחוריי, ולשערי בית המדרש החילוני אינני מצליח להיכנס. הפתרון הזמני שלי הוא לימוד בשני בתי המדרש. שכן כשם שאני זר כך אני גם בן בית בהם. בן בית בבית המדרש הדתי: בעמל התורה, בכבוד ובהקשבה העמוקה לדורות עברו, בהכרת הארמית, בשליטה בדקויות הלכתיות – בין הנוגעות לחיי הלומד ובין שלא. בן בית בבית המדרש החילוני: בלימוד המשותף לגברים ונשים, בהקשבה העמוקה למדרש ולהגות, בעיסוק בהקשר התרבותי, בשימוש בכלי מחקר, בביקורתיות ובמתן מקום למקורות סמכות חוץ-יהודיים.

הפתרון הוא זמני משום ששמח הייתי למצוא – ואולי להקים בעתיד – בית מדרש דתי-חילוני. אולי מדובר בתקווה נאיבית, כתקוותם של הדתל"שים שילדיהם יהיו דתל"שים. אולי ללא מחויבות מוחלטת לא ניתן להגיע לעמל תורה וללימוד מפרך בחדרי תורה הנתפסים כעיסוק ארכני בפרטים טכניים ולעיתים חסרי פשר. ומאידך גיסא אולי רק חיים אנטינומיים מסוגלים לבקר בצורה אובייקטיבית – ככל הניתן – את הטקסט הנלמד. אולי השחרור ממחויבות הלכתית מוחלטת מאפשר נועזות שאינה מוצאת מקום בבית מדרש דתי.

מורדי מילר הוא סטודנט לפילוסופיה ויהדות במרכז האקדמי שלם ומנחה בעמותת גשר

פורסם במוסף 'שבת' (<https://musaf-shabbat.com>), מקור ראשון, כ' כסלו תשע"ח

מודעות פרסומת

דיווח על פרסומת זו

פורסמה ב-19 בדצמבר 2017, ב-גיליון וישב תשע"ח - 1061 ותויגה ב-בתי המדרש החילונים, לימוד תורה. סמן בסימניה את קישור ישיר. 3 תגובות.

◦ **השאר תגובה**

◦ **Trackbacks 3**

◦ **Comments 0**